

databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=4D47F92DF3966A7EC12563CD002D6788&action=openDocument)

2. Міжнародний кримінальний суд. Суд над людьми за геноцид, військові злочини, злочини проти людяності та агресію <https://www.icc-cpi.int/tfv>, <https://www.corteidh.or.cr/tablas/r31595.pdf>
3. Юридична школа Корнелла Інститут правової інформації <https://www.law.cornell.edu/wex/damages>
4. Конференція з матеріальних претензій євреїв до Німеччини (Claims Conference) <https://www.claimscon.org>
5. Право та практика міжнародних судів та трибуналів - журнал «Брілл» brill.com/view/journals/lape/lape-overview.xml
6. Суд над МН17 de Rechtspraak <https://www.courtmh17.com/en/>
7. Об'єднані Нації. Протокол Берклі з розслідування з відкритим вихідним кодом. Флагманський інститут соціальних досліджень Каліфорнійського університету в Берклі. <https://matrix.berkeley.edu/research-article/berkeley-protocol-open-source-investigations>
8. **РОБЕРТ С. КЕЛЛИ**. Що таке штрафні санкції? Мета, обмеження, розрахунок та приклад <https://www.investopedia.com/terms/p/punitive-damages.asp>

Мартинович Наталія Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділу проблем міжрегіонального співробітництва
ДУ ІСПД ім. В. К. Мамутова, НАНУ
м. Київ, Україна

ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ КОМПЛЕКСУ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ / ЕФЕКТИВНОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ЗРУЙНОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ ЧЕРЕЗ ВІЙНУ

Війна внесла свої корективи у соціальний, економічний, екологічний розвиток регіонів України. Починаючи з 2014 року, у публічному просторі постійно на порядок денний виносяться питання післявоєнної розбудови, у тому числі проблеми оцінки збитків та ефективності заходів щодо відновлення зруйнованих територій через війну. Останнім часом все частіше озвучуються різні експертні думки відносно обсягів інфраструктурних пошкоджень та оцінної вартості їх відновлення, при цьому ніхто з експертів, на жаль, не намітив хоча б орієнтовних напрямів та механізмів реалізації такого масштабного завдання, що обумовлює беззаперечну актуальність піднятого у статі питання.

Раніше проведені дослідження, що присвячувалися виокремленню (систематизації) показників регіонального розвитку в цілому та оцінки результату/ефективності функціонування територій пріоритетного розвитку

зокрема [1], дозволив встановити, що одні автори використовують назву «система показників», інші застосовують термін «комплекс показників». У зв'язку з чим виникає необхідність зупинитися на тлумаченні цих категорій з метою встановлення їх сутності та відмінностей.

Згідно тлумачному словнику Д. Ушакова «комплекс від лат. *complexus*, сплетіння. 1. Сукупність, поєднання явищ чи властивостей [2]. Дослівне тлумачення системи, що подається у словнику В. Даля наступне – «це план, порядок розташування частин цілого, хід чогось, у послідовному, зв'язному порядку». Наприклад, сонячна система, сонячний всесвіт [3].

У філософському словнику комплексом вважається багатоскладова сукупність елементів, що ускладнює цілісне сприйняття предмета. Система ж (від грец. *systema* - ціле), на відміну від комплексу, передбачає об'єднання деякого розмаїття в єдине і чітко розчленоване ціле, елементи якого по відношенню до цілого та інших частин займають відповідні їм місця [4].

Згідно економічного словника система це сукупність, поєднання об'єктів, предметів, дій, тісно пов'язаних та взаємодіючих між собою, що утворюють єдину цілісність; 2) група взаємозалежних галузей, підгалузей, підприємств, що виробляють продукцію єдиної природи (багатогалузевий комплекс, міжгалузевий комплекс, виробничий комплекс тощо) [5].

Виходячи з поданих визначень постає, що обидва поняття мають на увазі щось ціле, об'єднане за якимись параметрами, критеріями, функціями, принципами, метою тощо. При цьому їх форма, розташування, щільність, відстань не мають принципового значення, лише одночасність їхнього існування в конкретній системі. З іншого боку, вони різні за способом своєї внутрішньої будови та взаємодії. Наприклад, добувний, збагачувальний, транспортувальний, складський комплекси є складовими вугільно-добувної промисловості (системи), яка в свою чергу може бути комплексом по відношенню до господарського комплексу України. Зазначені комплекси мають ряд незалежних показників, на засадах яких можна сформулювати висновки відносно стану тільки добувної, чи тільки складської складової, але не зважаючи на відсутність чіткої взаємодії усі вони підпорядковані одній меті.

На відміну від комплексу, система «вимагає від своїх складових жорсткого взаємозв'язку». Це ланцюг, в якому флуктуація в одній ланці викликає реакцію за всіма комунікаційними синапсами, призводячи до зміни в структурі, функціях, принципах тощо, залежної ланки. Наприклад, система права не буде ефективно діяти якщо після дізнання та засудження не настане покарання; система водопостачання не працюватиме, якщо між станцією водо підготовки та внутрішнім розведенням будинку не прокладено водопровід. Таким чином, частину комплексу можна змінювати, без втрат інших його складових. У системи деградація однієї ланки (без існування паралельних структур) призводить до її знищення. Виходячи з чого, можна стверджувати, що комплекс є незалежною складовою системи.

Необхідність формування комплексу показників обумовлена фактом виникнення протиріч по причині їх (показників) різноманіття, про що зокрема, йдеться у визначенні комплексу, яке подано у філософському словнику. Чим більше використовується показників, тим більше виникає протиріч [6]. За протиріччями показників стоять реальні протиріччя органів місцевої та державної влади, підприємців, населення, інвесторів, проектних груп, тощо. Щоб уникнути розбіжностей інтересів, необхідно використовувати комплекс показників, які дозволятимуть орієнтувати військове, соціальне, економічне, екологічне, управління на кінцеві результати державної системи з одного боку і пересічних громадян з іншого, у певних умовах. Таким чином для створення ефективної системи оціночних показників відновлення зруйнованих територій через війну необхідно спочатку розробити окремі комплекси (соціального, економічного, екологічного, військово тощо), які згодом стануть складовими оціночної системи відбудови.

З огляду на сказане під комплексом показників оцінювання економічних та соціальних результатів/ефективності відновлення зруйнованих територій через війну автором розуміється побудована за певними принципами сукупність показників що відображають соціальний і економічний результат, та сприяють встановленню чисельних причин й наслідків (не) ефективного відновлення зруйнованих територій через війну (Складено автором).

Спираючись на фундаментальні дослідження основоположників теорії ефективності, зокрема, Д. Скотта Синка який у своєму труді «Управління продуктивністю: планування вимірювання та оцінка контроль та підвищення» [7] з'ясували, що комплекс показників може мати ієрархічну або комплексну структуру. Суть ієрархічної будови полягає в тому, що показник, який знаходиться на вищому рівні (показник першого порядку), залежить від показників другого, третього... n-го порядку, і навпаки показники третього порядку, залежать від решти показників вищого рівня. Класичний ланцюг результативності в економічній теорії відображає модель Дюпона яка тривалий час розглядалася як стандартна методика визначення прибутку на інвестований капітал. Цільовий показник (прибуток на капітал, що інвестується) ступінчасто дезагрегується на окремі складові. Ці складові розглядаються як фактори, або драйвери, які забезпечують досягнення цільового результату/ефекту. Безперечною перевагою цієї моделі є доступність всіх вихідних показників, оскільки вони містяться у фінансових звітах підприємства.

Однак, побудувати чітку ієрархію оціночних показників, економічних та соціальних результатів/ефективності відновлення зруйнованих територій через війну, практично неможливо. Показники можуть взаємодоповнювати один одного, мати безліч зв'язків, що перетинаються і постійно змінюються, тому в нашому випадку доцільно скористатися комплексною структурою, яка передбачає сукупність закономірно пов'язаних між собою показників, що мають певний порядок і логіку будови що дає можливість проводити діагностику, планувати, забезпечувати виконання та проводити оцінку результатів.

Таким чином, окреслені вище теоретико-методичне обґрунтування в поєднанні з ключовими положеннями оновленої державної регіональної політики [8] дають підстави стверджувати, що найбільш прийнятним в даному випадку є використання комплексного територіально-орієнтованого на безпеку підходу, який ґрунтується на ряді принципів, таких як:

1) Релевантність по відношенню до цілей. Даний принцип передбачає наявність конкретних, чітких вимірювачів та критеріїв оцінки досягнення цілей. Тобто яку б мету ми не ставили (до якого б функціонального типу не відносилась територія) перший крок оцінювання економічних та соціальних результатів/ефективності відновлення зруйнованих територій через війну повинен передбачати відбір показників їх досягнення, причому, показники мають бути взаємопов'язані з цілями, задачами, ключовими факторами успіху.

Цілі мають бути визначені у конкретних цифрах та показниках. Наприклад, для територій відновлення ціль: відновити зруйновані внаслідок ведення бойових дій об'єкти критичної інфраструктури – 76 об'єктів, соціальної інфраструктури – 117 об'єктів, об'єктів житлового фонду – 134 багатоповерхівки, 178 приватного сектору, а також повернути переміщене населення, що виїхало в інші регіони та/або інші держави на рівень лютого 2022 року – 97 тис. осіб, з яких жінок – 35 тис. осіб, чоловіків – 30 тис. осіб, дітей – 32 тис.

Іншими словами, принцип відповідності цілям виявляється у досягненні конкретних результатів певної території за певний період.

2) Принцип використання найкращої практики під час визначення показників. Дотримання даного принципу забезпечує переключення уваги від власних очікувань і суб'єктивних оцінок у порівнянні із зовнішнім середовищем. Порівняння може проводитися з країнами які мають позитивний досвід відновлення території після збройних конфліктів, наприклад, Ізраїль, Грузія, Хорватія [9, С. 85-87].

3) Принцип інклюзії. Система показників працюватиме лише тоді, коли тією чи іншою мірою будуть враховані інтереси всіх зацікавлених сторони. В даному випадку це органи державної та місцевої влади, бізнес, наука. Важливо й те, щоб показники не сприймалися жодною зі сторін як загроза їхньому становищу, доходам тощо. Крім того, показники повинні відповідати вимогам, які пред'являються до будь-якої ділової інформації. Вони мають бути достовірними, своєчасними, достатніми за обсягом, доступними та повинні сприяти збереженню комерційної таємниці.

4) Принцип своєчасності передбачає оперативний збір, передачу та регулярну оновлюваність показників. Практичній реалізації зазначеного принципу сприяє цифровізація. У національній програмі з цифровізації вже закладено такі напрямки, як: 100% цифровізація публічних сервісів в Україні, створення «захищеної держави», створення запасної інфраструктури для всіх 25 базових держреєстрів, надійного сховища даних резервного копіювання, хмарних технологій та безпечного центру обробки даних, цифровізація у судовій системі, цифровізація старшого покоління, «Е-освіта», «Е-митниця»

(електронні КПП - сканер, електронна черга, автоматичне митне оформлення товарів народного споживання, цифрова система управління ризиками та обслуговування клієнтів) тощо [10].

5) Принцип необхідного обсягу пов'язаний, з одного боку, із забезпеченням достатньої повноти інформації, а з іншого боку, із відсутністю її надмірності. Необхідна повнота означає, що кількість показників має бути достатньою для ухвалення зваженого управлінського рішення. Згідно теорії статистики оптимальна кількість показників, на засадах яких можна зробити ґрунтовні висновки не повинна перебільшувати 15 показників. Це розумна кількість змінних, якими можна ефективно управляти [11, С. 32].

6) Принцип доступності та наочності передбачає наявність вихідних даних для розрахунку, зручність отримання та користування, ясність. Для зручності користування та розуміння показники необхідно візуалізувати (графіки, діаграми, рисунки).

7) Принцип збереження комерційної таємниці. Деякі показники, підприємці намагаються не розкривати (клієнтська база, окремі фінансові результати, методики роботи з клієнтами, персоналом, технології виробництва тощо), вважаючи, що вони містять комерційну таємницю. Тому при формуванні комплексу оціночних показників економічних та соціальних результатів/ефективності відновлення зруйнованих територій через війну варто враховувати цей факт та спиратися на даний принцип.

8) Принцип когерентності. Його сутність проявляється в узгодженості, скорегованості протіканні в просторі та часі різних процесів. В даному випадку мова йдеться про когерентність показників соціально-економічного результату/ефективності відновлення зруйнованих територій через війну та людського розвитку. Принцип когерентності ґрунтується на порівнянні рівня життя населення різних регіонів в середині країни та у міжстановому розрізі.

Запропоноване теоретичне осмислення комплексу показників покладено в основу методики оцінки економічних та соціальних результатів/ефективності відновлення зруйнованих територій через війну, що дозволяє зважено підійти до реалізації моніторингу соціально-економічного стану відновлення зруйнованих територій, стану регіонального людського розвитку, виміряти його прогрес, обґрунтувати ключові положення державної регіональної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мартинович Н.О., Лешенко П.А. Розбудова територій пріоритетного розвитку: методичний концепт. *Економіка та суспільство*. 2022. № 36. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1147> DOI: 10.32782/2524-0072/2022-36-36
2. Толковый словарь Д.Н. Ушакова. 2008-2022. URL: <https://ushakovdictionary.ru/>
3. Толковый словарь В.И. Даля. 2008-2022. URL: <https://slovardalja.net/>
4. Філософія: словник термінів та персоналій / В. С. Бліхар, та ін. Київ: КВІЦ, 2020. 274 с.

5. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. 2-е изд., испр. Москва : ИНФРА-М., 1999. 479 с.
6. Алле М. Условия эффективности в экономике / пер. с франц. Л. Б. Азимова, А. В. Беянина, И. А. Егорова, Н. М. Калмыковой. Москва : Научно издательский центр «Наука для общества», 1998. 304 с.
7. Синк Д.С. Управление производительностью: планирование, измерение и оценка, контроль и повышение: пер. с англ. / Общ. ред. и вступ. ст. В.И. Данилова-Данильяна. Москва : Прогресс, 1989. 528 с.
8. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ЛЮ4786G?an=2>
9. Мартинович Н. О. Квінтесенція розбудови територій пріоритетного розвитку в умовах збройного конфлікту. *Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку регіон: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Северодонецьк, 27 квітня 2022 р. СНУ ім. В. Даля, 2022. С. 85-87.*
10. Постанова Верховної Ради України Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 2022-2024 роки. Документ 2360-IX, чинний, поточна редакція. Прийняття від 08.07.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2360-20#Text>
11. Садовникова Н.А., Дарда Е.С., Ключкова Е.Н., Спирюкова Е.П. Теория статистики: Социально-экономическая статистика. : учебник для вузов / под ред. М. Г. Назарова. Москва: Финстатинформ, 2002. 378 с.

Падалка Андрій Миколайович,
доктор юридичних наук, доцент
заступник директора
Українського науково-дослідного інституту
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України
м. Київ, Україна

ТАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ В ОЦІНЦІ ПРЯМИХ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ НЕРУХОМОМУ МАЙНУ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Військові дії на території України завдали та продовжують завдавати збитків державі Україна. За оцінкою KSE Institute станом на 01 серпня 2022 року загальна сума прямих задокументованих збитків завданих економіці України становить 108.3 млрд. доларів або 2.9 трлн гривень, а мінімальні потреби у відновленні зруйнованих активів становлять 185 млрд доларів або майже 5.4 трлн грн. [1].

Компенсація завданих збитків та відшкодування нанесеної шкоди потребує розробки належних та дієвих національних та міжнародних механізмів. В той же час до розробки та впровадження цих механізмів, а також їх апробації, існує